

HOWARD HW, MOLLER RC. Atlas der conserverende Zahnmedizin, 207 pag., 556 afb. Georg Thieme Verlag, Stuttgart, New York 1988. Prijs DM 149,—. ISBN 3 924159 02 5.

'Tandheelkunde is een handwerk'. Met deze zin begint het voorwoord van dit van oorsprong Amerikaanse boek. Inderdaad wordt in dit boek de conserverende tandheelkunde gepresenteerd als een verzameling van technische handelingen. Helaas zijn de aanbevolen methodieken merendeels verouderd. Ook de keuze der onderwerpen roept vragen op. Composieten komen er niet in voor, cohesief goud daarentegen neemt bijna 50 pagina's in beslag. Literatuurreferenties ontbreken.

Referent blijft zitten met de vraag wat de uitgever heeft bewogen tot deze uitgave.

Ch. Penning, Amsterdam

H.-K. ALBERS. Die Bedeutung der Prostaglandine in der Pathogenese der entzündlichen Parodontopathien. 112 pag., 56 afb. Habilitationsschrift. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin 1989. Prijs DM 88,—. ISBN 3 87652 910 7.

Uitgaande van het feit dat prostaglandinen een rol spelen bij de pathogenese van acuut en chronisch verloopende ontstekingsprocessen (Mühlemann kende reeds in 1975 een toenemende betekenis aan prostaglandinen toe bij botdestructie), heeft de auteur met zijn onderzoek getracht het aandeel van deze stoffen in het verloop van parodontopathiën nader te karakteriseren en de kennis omtrent hun werking therapeutisch te benutten. Daartoe werden eerst de prostaglandinen in de gingiva van gezonde controlepersonen en in die van patiënten met gingivitis en parodontitis geïdentificeerd en de hoogte van de prostaglandinen-spiegel bepaald. De prostaglandinen-synthese bleek zich vooral af te spelen in bindweefselcellen, terwijl de rol van ontstekingsinfiltraat bij de productie gering was.

Het lukte om de prostaglandinen-spiegel in ontstoken weefsel te laten dalen door proefpersonen met chronische gingivitis respectievelijk parodontitis marginalis progressiva 12 dagen lang, 's morgens en 's avonds, met een prostaglandinensyntheseremmer te laten spoelen. Daarvoor werd een 0,1% waterige oplossing van acetylsalicylzuur gebruikt. Bovendien moesten de proefpersonen — om andere invloeden uit te sluiten — gebitsreiniging nalaten.

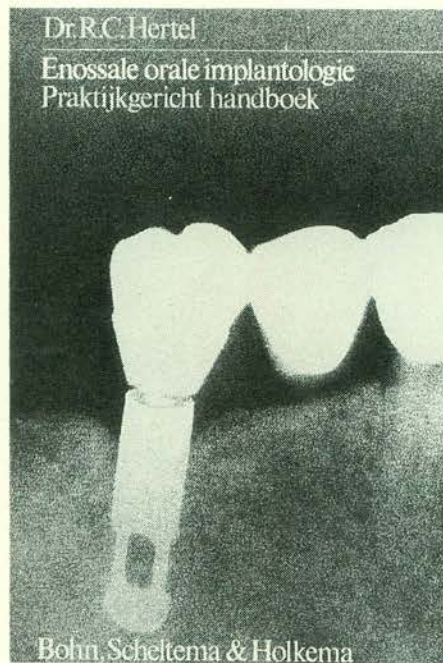
Het klinische resultaat van deze therapie was in beide gevallen een statistisch significante vermindering van de Sulcus-Bleed-

ing-Index, die als maatstaf werd gebruikt. De na de behandeling uitgevoerde meting van de prostaglandinen-concentratie toonde aan dat ook deze parameter significant was verminderd. Het acetylsalicylzuur bleek bovendien geen nadelige bijwerkingen voor de gingiva te hebben, hetgeen kon worden vastgesteld met behulp van de keratinisatie-index.

De auteur meent met deze eenvoudig toe te passen therapie een bijdrage te hebben geleverd aan de bestrijding van chronische tandvleesontstekingen.

B.Z. Deenik, Heemstede

R.C. HERTEL. Enossale orale implantologie; praktijk gericht handboek. 176 pag., 164 afb. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht, Antwerpen 1989. Prijs f 42,50. ISBN 90 313 1010 7.

Met dit boek heeft de auteur een, weliswaar tot de enossale implantologie beperkte, bijdrage geleverd aan de schaarse Nederlandstalige literatuur over de orale implantologie. Hij begint met een historisch overzicht van de ontwikkeling van de tandheelkundige implantologie, waarna — ter inleiding — enkele basisbegrippen worden behandeld, gevolgd door de bespreking van diverse implantaatmaterialen.

In het hoofdstuk over de indicatiestelling komen de anamnese en het klinisch onderzoek aan de orde, waarbij bovendien wordt ingegaan op de betekenis van de verschillende röntgenopnamen hiervoor.

Bij de geïllustreerde beschrijving van de operatieve fase worden de eenfase- en de tweefasen-techniek behandeld, respec-

tievelijk aan de hand van het TPS-systeem en de techniek die wordt toegepast bij het plaatsen van IMZ-implantaten. Ook krijgen de complicaties, die tijdens de operatie kunnen optreden, en de problemen gedurende de genezing aandacht. Tevens wordt kort ingegaan op het direct plaatsen van een implantaat, in aansluiting op de extractie van een frontelement. Een hoofdstuk over de prothetische behandeling gaat hoofdzakelijk over de overkappingsprothese.

Ten slotte komen nog nazorg en evaluatie van implantaten tijdens de functionele fase aan de orde en wordt ingegaan op mogelijke complicaties die op langere termijn kunnen optreden, met de daarbij behorende therapie. Een overzicht van de beschikbare implantaatsystemen (voorzien van opmerkingen van de auteur) en een appendix (met voorbeelden van de anamnese, indices voor het klinisch onderzoek en een implantaatpas) vormen het besluit. Samenvattend kan worden gesteld dat dit boek de fasen, die bij het plaatsen van een enossaal implantaat moeten worden doorlopen, vrij volledig beschrijft, maar met een geringe diepgang. Aan de subtitel "praktijk gericht handboek" wordt zodoende recht gedaan. De zwart-wit foto's zijn niet steeds optimaal van kwaliteit en het taalgebruik bevordert de leesbaarheid soms niet.

Het boek is met name bruikbaar voor de tandarts die in het algemeen over de implantologie geïnformeerd wil zijn én voor de tandarts die zich op het pad van de enossale implantologie wil begeven. De prijs zal voor geen van beiden een bezwaar zijn.

T.B.F.M. Gelhard, Roden

H. VAN DER MEI. Physico-chemical surface properties of oral streptococci. Academisch proefschrift rijksuniversiteit te Groningen, 1989.

In dit proefschrift worden experimenten beschreven die als oogmerk hadden:

1. Het karakteriseren van enige fysisch-chemische eigenschappen van het celoppervlak van een aantal orale micro-organismen: zeta-potentialen, vrije oppervlakte-energie, en elementaire en moleculaire samenstelling.
2. Het verklaren van mogelijke relaties tussen de verschillende oppervlakteparameters.
3. Het verkrijgen van meer inzicht in de invloed van incubatie met totaal speeksel op de oppervlakte-eigenschappen van orale micro-organismen.

Als organismen werden stammen van

streptokokken - met name reeds eerder goed gedefinieerde mutanten van *S. salivarius* - gebruikt. Opmerkelijk is dat geen positieve correlatie werd gevonden tussen de zeta-potentiaal van deze mutanten en de hechting aan het oppervlak van hydroxylapatiet, dat met speekselcomponenten was bedekt. Eveneens wordt aangegeven dat de hydrofobiciteit, van het bacterie-oppervlak, niet de belangrijkste factor lijkt te zijn voor de hechting aan oppervlakken. Als de bacteriën worden geïncubeerd met speeksel, dan blijkt dat bacteriën met een grote vrije oppervlakte-energie geen significante verandering ondergaan. Alleen stammen met een geringe vrije oppervlakte-energie laten een significante stijging van deze energie zien.

Daarnaast worden analyses getoond van de veranderingen in de elementaire samenstelling (koolstof, zuurstof, stikstof en fosfor) van bacterie-oppervlakken, na hechting van speekselcomponenten, en van de invloed op de oppervlaktelading van bacteriën (via meting van het iso-elektrische punt). Toch is het de vraag of de bepalingen van de moleculaire samenstelling van de bacterie-oppervlakken, door middel van transmissie-infrarood-spectroscopie werkelijk enige opheldering geven over die moleculaire samenstelling; hooguit over enkele chemische bindingstypen.

Bij alle waardering voor het in dit proefschrift beschreven onderzoek, mag toch wel worden opgemerkt dat de schrijfster te weinig aandacht heeft besteed aan en rekening gehouden met het belang van de specifieke interacties tussen bindingscomponenten en het bacterie-oppervlak (adhesinen) en tussen speeksel(glyco)proteïnen en het hydroxylapatietoppervlak (receptoren). Juist de combinatie van fysisch-chemische eigenschappen van het bacterie-oppervlak en de speekselcomponenten (die binden aan het oppervlak van bacterie en tand) hadden het proces van selectieve adherentie van orale micro-organismen aan orale oppervlakken werkelijk kunnen ophelderen. Nu laat de voornamelijk fysisch-chemische benadering van de hechting van micro-organismen een wat onbevredigende indruk achter.

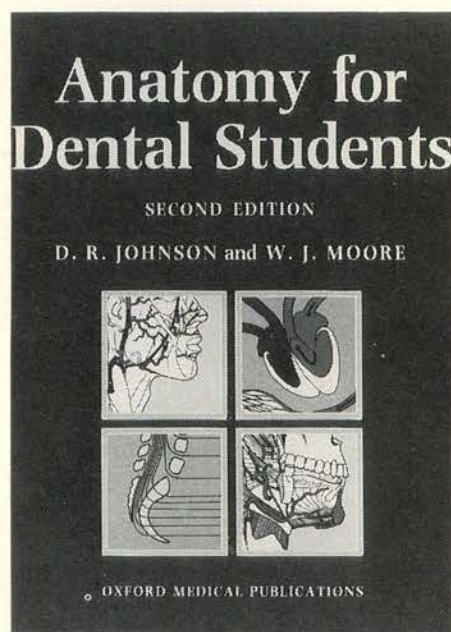
A. van Nieuw Amerongen, Amsterdam

D.R. JOHNSON, W.J. MOORE. *Anatomy for dental students*. 2e druk, 278 pag., geïll. Oxford University Press, Oxford, New York, Tokyo 1989. Prijs £ 25,- (gebroscheerd). ISBN 019 261845 8.

Onlangs verscheen de tweede druk van dit tamelijk beknopte, overzichtelijk ingedeelde leerboek. De tekst is nauwelijks gewijzigd, maar een aantal van de illustraties is vergroot en verbeterd, terwijl in andere afbeeldingen bloedvaten en zenuwen een

kleurtje hebben gekregen. De overzichtelijkheid van deze illustraties is daardoor flink verbeterd. Het boek kan worden aanbevolen aan diegenen die een gemakkelijk toegankelijk naslagwerk voor de anatomie en de embryologie nodig hebben.

Na inleidende hoofdstukken over nomenclatuur en de algemene bouw van het bewegingsapparaat, het bloedvat- en het spijsverteringsstelsel, volgt een gedetailleerde bespreking van de algemene embryologie en de embryologie van het hoofd-halsgebied, van de thorax en het centrale zenuwstelsel. Waarom de thorax wél en het abdomen niet wordt besproken, is niet geheel duidelijk. Ook tandheelkunde-studenten zouden toch enige kennis van de anatomie van het hele lichaam moeten bezitten.

Het grootste deel van het boek is uiteraard gewijd aan het hoofd-halsgebied. Zowel systematische anatomie (per orgaanstelsel geordend) als topografische anatomie (per lichaamsregio geordend) worden compleet en deskundig behandeld. Na de theoretische behandeling van al deze anatomische onderwerpen, wordt - per onderwerp - ook verband gelegd met de praktijk: aangeboren afwijkingen, lokale verdoving, lymfeafvoer, en intraveneuze en intramusculaire toegangen tot het lichaam. Ook is er aandacht voor de röntgenanatomie (helaas met contrastarme foto's) en voor fracturen. Bovendien is er een apart hoofdstuk over kauwen en slikken. De morfologie van de gebitselementen wordt echter niet besproken.

De uitgave is redelijk verzorgd, al ontbreken bij een enkele afbeelding het onderschrift en een kolom van de index. Ook een lijst met literatuursuggesties, voor hen die zich verder in een onderwerp willen verdiepen, ontbreekt. Maar al met al een prettig aandoend boek dat aan studenten aanbevolen kan blijven. Ook afgestudeerden

zullen er heel wat van hun gading in kunnen vinden.

W.A. Weijts, Amsterdam

P.A. PHAGAN-SCHOSTOK, K.L. MALONEY. *Contemporary dental hygiene practice*. Vol. 2, 120 pag., 217 afb. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, Berlin, São Paulo, London, Tokyo, Hong Kong 1989. Prijs \$ 28,-. ISBN 0 86715 170 6.

In de Verenigde Staten worden vele soorten hulpkrachten ingeschakeld die ieder, afhankelijk van hun opleiding, bepaalde taken van de tandarts overnemen. De discussie over uitbreiden en inkrimpen van die taken is daar nog in volle gang. De auteurs behandelen in dit tweede deelje onderwerpen die volgens hen in de hedendaagse mondhygiënische praktijk thuis horen.

Het leerboek bevat vier hoofdstukken, waarvan het eerste, in vogelvlucht, de röntgenologie behandelt. De meeste aandacht krijgen de insteltechniek en het interpreteren van röntgenfoto's. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een interpretatie-zelftest. Het tweede hoofdstuk handelt over restauratieve tandheelkunde: het aanbrengen van rubberdam, het vervaardigen van tijdelijke voorzieningen (ZnO-eugenolcement, anatomische kunstharstkronen) en het polijsten van amalgaam. Maar geen woord over composiet! Niet duidelijk wordt of dit bewust is gedaan.

Het derde en tevens grootste hoofdstuk, gaat over pijnbestrijding, dat wil zeggen voornamelijk over lokale anesthesie. Andere methoden van pijnbestrijding, zoals het toedienen van lachgas en galvanische anesthesie, worden kort aangestipt. Ongeveer één pagina wordt besteed aan wat er uit de literatuur bekend is over angst voor de tandheelkundige behandeling. Het hoofdstuk eindigt met een systematische weergave van de injectietechniek voor lokale anesthesie op de verschillende plaatsen in de mond, aan de hand van foto's met een korte beschrijving.

In het laatste hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de diverse terreinen waarop de mondhygiënist werkzaam kan zijn. Het is vooral toegesneden op de situatie in de Verenigde Staten.

Het boek is vlot geschreven en rijk geïllustreerd met zwart-witfoto's, die echter niet allemaal even scherp zijn, en duidelijke tekeningen. De lay-out ziet er verzorgd uit, maar doet wat gedateerd aan. Aan het eind van het boek is een index opgenomen. Het is een op de praktijk gerichte handleiding voor mondhygiënist, maar bevat geen nieuwe feiten. Voor de Nederlandse mondhygiënist kunnen de eerste twee hoofdstukken van belang zijn en in de toekomst wellicht ook hoofdstuk drie. Maar alle onder-

werpen worden in vele andere, ook Nederlandse, leerboeken behandeld en daarom moet men er niet te snel toe besluiten dit boek aan te schaffen.

R.J.M. Gruythuysen, Amsterdam

J.D.F. HABBEMA, A.F. CASPARIE, J.H. MULDER, F.F.H. RUTTEN. *Medische Technology Assessment en gezondheidsbeleid*. Reeks Gezondheidsbeleid, deel 4. 240 pag. Samsom Stafleu, Alphen aan den Rijn 1989. Prijs f 44,75. ISBN 90 6016 229 3.

Medische Technology Assessment (MTA) is de moderne naam voor onderzoek waarbij, systematisch en kritisch, medische technologieën worden beoordeeld op werkzaamheid, kosten en sociale, organisatorische, juridische en ethische aspecten. Een dergelijk evaluatie-onderzoek wordt gezien als een betrouwbare methode indien men voor de vraag staat of het werkelijk verantwoord is een bepaalde technologie toe te passen en men een juiste keuze wil maken. MTA staat voor beleidsgericht onderzoek en het begrip technologie moet breed worden opgevat; het omvat met name ook alle diagnostische en therapeutische procedures.

In 19 hoofdstukken komen de vele aspecten van MTA-onderzoek aan de orde. In de eerste drie hoofdstukken wordt de lezer vertrouwd gemaakt met Medische Technology Assessment als wetenschappelijke discipline. Vervolgens wordt ingegaan op begrippen als medische effectiviteit en de kwaliteit van het leven, en op economische, juridische, ethische en organisatorische aspecten van het MTA-onderzoek. Methoden die de synthese van kennis tot doel hebben, zoals meta-analyse, Delphi-onderzoek en consensusbijeenkomsten, komen in de laatste hoofdstukken aan bod.

Het boek geeft een goede indruk van wat MTA-onderzoek inhoudt en wat het omvat. Dit wordt geïllustreerd met vele voorbeelden van ingevoerde medische technologieën (met de drinkwaterfluoridering als voorbeeld uit de tandheelkunde) en de hieraan gekoppelde evaluatie-onderzoeken.

Het boek is ieder, die op een of andere wijze bij besluitvorming in de gezondheidszorg betrokken is of zich met MTA bezighoudt, aan te bevelen. Ook voor het onderwijs is het boek zeer geschikt.

G.J. Truin, Nijmegen

A.M. GRACE, F.C. SMALES. *Periodontal control. An effective system for diagnosis, selection, control and treatment planning in general practice*. 140 pag., 76 afb. Quintessence Publishing Co., Ltd., London, Chicago, Berlin, São Paulo, Tokyo 1989. Prijs \$ 32,—. ISBN 1 85097 0092.

Parodontale behandeling is vrijwel nooit een eenmalige aangelegenheid. De patiënt wordt regelmatig gezien en de behandeling zorgvuldig opgebouwd, waarbij iedere volgende stap een logisch vervolg dient te zijn op de vorige. Het spreekt vanzelf dat een goede, systematische verslaggeving daarbij van essentieel belang is. Het in dit boek beschreven systeem van 'Periodontal Control' is hiervoor een goed bruikbare methode, die de algemeen-practicus in staat stelt de parodontologie te beoefenen aan de hand van registratie met behulp van indices. Het systeem omvat in de eerste plaats de CPITN, waarmee patiënten kunnen worden geregistreerd en geselecteerd, en vervolgens de Debris Index, de Bleeding Index (beide vierpuntsschalen), de bepaling van de mobiliteit en de vaststelling van de pocketdiepten.

Het beschreven systeem - ook wel het Periodontal Control System (PCS) of kortweg de Periodontal Index genoemd - kan dienst doen om een globaal beeld te verkrijgen van de parodontale conditie. Op basis van deze gegevens wordt de patiënt ingedeeld naar moeilijkheidsgraad van de behandeling. Door herhaalde bepaling van deze index wordt ook het resultaat van de behandeling en de coöperatie van de patiënt geëvalueerd. Tevens kan zodoende worden besloten naar een volgende fase van de behandeling over te gaan, bijvoorbeeld een chirurgische behandeling.

De gedachte achter dit systeem is niet nieuw. Ook andere leerboeken wijzen op het belang van voortdurende registratie van de klinische situatie en evaluatie van de behandeling. De door de Nederlandse Vereniging voor Parodontologie aanbevolen wijze van documenteren (men zie hiervoor *Ned Tijdschr Tandheelkd* 1990; 97: themanummer Parodontologie) wijkt echter af van het in dit boek gepresenteerde systeem. Niettemin wordt het boek aanbevolen voor tandartsen en mondhygiënist.

F. Abbas, Amsterdam

RECENSIE-EXEMPLAREN

Het merendeel van de hier aangekondigde uitgaven zal nog nader op deze plaats worden besproken.

1. ONDER REDACTIE VAN J.J. DE LANGE e.a. *Van aether naar beter. Veertig jaar Nederlandse Vereniging voor anesthesiologie 1948-1988*. 344 pag., geïll. Wetenschappelijke Uitgeverij Bunge BV Utrecht 1988. Prijs f 79,50. ISBN 90 6348 394 5.
2. M. WOODRUFF. *Cellular variation and adaptation in cancer. Biological basis & therapeutic consequences*. 135 pag. Oxford University Press, Oxford, New York, Tokyo 1990. Prijs £ 15,—. ISBN 0 19 854254 2.
3. ONDER REDACTIE VAN W.A.M. VAN DER KWAST e.a. *Het Tandheelkundig Jaar 1990*. 204 pag., geïll. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht, Antwerpen 1990. Prijs f 75,—. ISBN 90 313 1034 4.
4. K. FLOOR, F. VAN RAAIJ. *Marketing communicatiestrategie*. 598 pag. Stenfort Kroese Uitgevers, Leiden, Antwerpen 1990. Prijs f 125,—. ISBN 90 307 1916 5.
5. ONDER REDACTIE VAN W. HAEN. *Zahnärztliche Diagnostik und Behandlungsplanung. Umsetzung in die tägliche Praxis*. Schriftenreihe APW. 106 pag., 95 afb. Carl Hanser Verlag München, Wien, 1989. Prijs DM 58,—. ISBN 3 446 15235 0.
6. R.J. ELDERTON. *Evolution in Dental Care*. 107 pag. Clinical Press, Bristol 1990. Prijs £ 12,50. ISBN 1 85457 020 X.
7. H. FISCHER-BRANDIES, A.N.F. STAHL. *Kieferorthopädische Technik. Mit Hinweisen auf Indikation und Klinik*. 219 pag. Georg Thieme Verlag, Stuttgart, New York 1990. Prijs DM 46,—. ISBN 3 13 737601 7.
8. M.H. MARKS, H. CORN. *Atlas of adult orthodontics*. 645 pag., geïll. Lea & Febiger Ltd., Philadelphia, London 1989. £ 99,64. ISBN 0 8121 1023 3.
9. ONDER REDACTIE VAN J.C. VAN ES, E. MANDEMA, G. OLTUIS, M. VERSTRAETE. *Het Medisch Jaar 1990*. 483 pag. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht, Antwerpen 1990. Prijs f 100,—. ISBN 90 313 1033 6.
10. I. VAN DER WAAL. *Mondbranden*. 105 pag., geïll. Samsom Stafleu, Alphen aan den Rijn/Brussel 1990. Prijs f 54,75. ISBN 90 6065 035 2.
11. D.H. ENLOW. *Facial growth*. 3e druk. 562 pag., geïll. W.B. Saunders Company, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., Philadelphia, London, Toronto, Montreal, Sydney, Tokyo 1990. Prijs £ 56,50. ISBN 0 7216 2843 5.